

Na Marama kei na Mate na Tona

Na Tona e mate bibi ka sa levu cake mai na kena veitauvi vei ira na marama i Ositerelia. Vulica na veikaeso me baleta na tona kei na nomu taqomaki iko.

Na Tona e mate bibi e dau dewa ena gauni ni veiyacovi (STI) ka dau dewa mai vei dua kivua tale edua ena gauna ni veiyacovi.

E levu na marama yabaki 15 ki na 44 e sa tauvi ira tiko na mate oqo

Ena maliwa na yabaki 2016 ki na 2022 na i wiliwili ni tauvi tona vei ira na marama yabaki 15 ki na 44 e sa torocake me yacova na 158 na pasede e Ositerelia*.

E rawa ni o sega ni kila se vakila ni o sa tauvi tona

E so na tamata era sega ni vakila se kila ni ra sa tauvi tona. E rawa ni o tauvi tona ka vakadewataka vei nomu itau ka sega ni o kila.

Keitou vakasalataka vei iko kei na nomu itau ni veiyacovi mo drau lai laurai vakawasoma (STI test) -veitalia ke sega nio vakila se raica e dua na vakatakilakila e yagomu.

Kevaka o sa kila ni osa tauvi tona, tukuna vei nomu itau ni veiyacovi me lai laurai ka qaravi vei ira na kenadau. Oqo ena tarova na kena dewa lesu mai na tona vei iko se vei ira tale eso.

Na vakatakilakila ni tauvi tona eduidui vei na tamata yadua

Kevaka o tauvi tona, na matai ni vakatakilakila o na raica oya na karokaro se bobota lalai ena yagomu vakamarama se turaga, nomu i cici kei na gusumu.

Ni oti edua na gauna lekaleka ena laurai tale mai kina na i vakatakilakila eso:

- Tutubu ni kuli
- Vuvuce ni kuli
- Vuvuce ni domo
- Mira ni drauniulu
- Mosi ni viciko kei na i sema ni sui
- Mosi ni ulu
- Wawale ni yago

Ke sega ni qaravi, na tona e rawa ni vakavuna na:

- Tauvimate ni mona
- Guiguileca
- Mate ni yate vuso kei na mate ni uto
- Mataboko
- Mate

*Australian Department of Health and Aged Care, (2023), National Notifiable Disease Surveillance System. Available at <https://nindss.health.gov.au/pbi-dashboard>

Na Marama kei na Mate na Tona

Na nomu vakadewataka na tona vua na luvemu e rawa ni vakavuna na nona mate

Kevaka o bukete tiko ka tauvi tona, e rawa nio vakadewa na mate oqo vua na luvemu ni bera ni se sucu.

Oqo e vakatokai ni sucu kaya mai na tona ka rawa ni vakavuna:

- vakalutu
- sucu mate
- sucu dole
- lailai na bibi ni gone ena gauna e sucu kina
- mate na gone ni se qai sucu ga ena dua na gauna lekaleka

Na gone e sucu kaya mai na tona e rawa ni vakavuna na mate ni mona se tauvimate nona gagagaca. Oqo e rawa ni vakabera na tubu bulabula ni gone.

Eso na gone ena sega ni laurai vei ira na i vakatakilakila me yacova ni ra sa tubu cake mai ka qai kune bera.

Dau lai laurai vakawasoma me na vukei iko

Keitou vakasalataka mo dau lai laurai vakawasoma baleta na mate dewa ni veiyacovi (STI)-veitalia ga ke sega ni dua na vakatakilakila ni mate e kune vei iko, vakabibi vei ira na bukete se vei ira ka vinakata tiko me bukete.

Na kena vakadikevi vakawasoma ke tiko na Tona ena gauna ni bukete e bibi.

Ena dikevi vakarua ke tiko vei iko na tona ena nomu gauna ni bukete me tarova na kena rawa ni tauvi tona na luvemu ena nomu gauna ni vakasucu. Oqo e baleta ni sa tosocake na veitauvi ni tona ena lewenivanua. E tiko talega e dua tale na kevaka e torocake na.

Lai raici nomu vuniwai, dau veiqaravi vei ira na bukete se valenibula me caka taucoko veiko na.

Qaravi ni mate oqo

Na tona e rawarawa na kena qaravi Wainimate (vei na i cula) e kauta tani na mate ka taqomaki iko kei na gone.

Ena gadrevi me tauri na nomu dra ni oti na nomu qaravi me laurai kina ni sa cakacaka na wainimate

Na nomu vuniwai se kenadau e rawa ni qarava ka dikeva tiko na veisau

Na kena tarovi na mate na tona

Na tatarovi vinaka duadua ni tona oya na nomu taqomaki iko ena gauna ni veiyacovi:

- Dau vakayagataka na condom vei ira na nomu itau vou ni veiyacovi-waiwai ni condom (ka cakamai ena wai se silicon).
- Kakua ni veiyacovi kei dua ka tauvi karokaro se bobota tu na yagona vakamarama se vakaturaga.
- Lai laurai vakawasoma me baleta na mate dau yaco ena gauna ni veiyacovi ka wili kina na tona.
- O ira na nomu itau ni veiyacovi mera lai laurai talega (ka qaravi) vakawasoma me tarova na kena dewa lesu mai na tona vei iko kei ira tale eso.
- Kevaka o madua na veitaratara kei ira na nomu itau ni veiyacovi, gole yani ena website oqo www.letthemknow.org.au mo rogo i vakasala se drau veitalanoa kei na nomu vuniwai se dua na kenadau ni veiqaravi.

Scan taka na QR code oqo ka tiko kina na itukutuku tale eso me baleta na tona.